

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ВИКЛАДАЧА НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Дьолог О.С.

*к. філол. н., доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківський національний економічний університет ім. С.Кузнеця
м. Харків, Україна
e-mail: olga.doloh@gmail.com*

Підвищення ефективності навчання українській мові як іноземній є актуальним питанням у процесі підготовки іноземних спеціалістів у вищих навчальних закладах України. Урахування індивідуальних особливостей студента допоможе викладачеві обрати оптимальний комплекс методів і форм навчання.

Мета даної статті полягає у дослідженні тих специфічних якостей особистості, які проявляються у діяльності, у спілкуванні, у взаємодії з іншими особами. Водночас такий підхід до означеної проблеми передбачає і розгляд проблеми, наскільки комунікативні прояви у міжособистісному спілкуванні можуть допомагати або заважати студентам у процесі вивчення іноземної мови (у нашому випадку – української як іноземної).

Питанням формування особистості у діяльності та спілкуванні присвячували свої роботи такі науковці, як С. Рубінштейн, Л. Виготський, В.Давидов, Н. Тализіна та інші. Проте, перш ніж звернутися до аналізу всіх чинників процесу спілкування, слід розглянути особливості мови і мовної діяльності як об'єкта вивчення на заняттях з української мови як іноземної.

Процес оволодіння іноземною мовою відрізняється від процесу оволодіння рідною певними особливостями:

- 1) направленням оволодіння;
- 2) включенням мови в предметно-комунікативну діяльність;
- 3) сукупністю функцій, що реалізуються. [2, с. 13]

Вивчення іноземної мови пов'язано з усвідомленням студентами іншомовних засобів формування і формулювання думки, осмислення сутності мови. Однак ці компоненти навчання не завжди повинні попереджати

безпосереднє користування мовою. Необхідність усвідомлення мовних засобів не суперечить тому, що у процесі безпосереднього іншомовного спілкування свідомістю контролюється лише план змісту, тобто те, що і в якій послідовності сказати. Форма вираження думки реалізується на рівні фонових механізмів діяльності, автоматизмів, вона практично не усвідомлюється.

Можна виділити три групи характеристик мови, через які реалізуються соціальні, інтелектуальні та особистісні функції людини:

- першу групу складають характеристики мови як засобу спілкування;
- друга група представлена характеристиками мови як засобу задоволення комунікативних потреб (вираження думки, почуття, волі) і пізнавальних потреб; засобу вирішення комунікативних і пізнавальних задач;
- третя група – це характеристика мови як засобу усвідомлення власного «Я», рефлексія, самовираження і саморегуляція. [1, с. 27]

Спілкування як психологічний феномен – процес особистісний. Особистість відображає таку характеристику людини, як синтез її здатності до персоналізації і типізованих засобів міжособистісної поведінки. Як здатність до персоналізації, так і типізована міжособистісна поведінка впливають на спілкування, створюють психологічну можливість повноцінного спілкування.

Оскільки методика навчання іноземній мові побудована на спілкуванні, то створення ситуацій повноцінного спілкування, повноцінного у психологічному розумінні цього слова, спілкування як засобу переживання людьми власного буття, при якому відкривається чи створюється його сенс, є основним завданням викладача.

Наступний аспект спілкування – це типізовані особливості комунікативної поведінки людей. Ці особливості можуть і не проявлятися на заняттях української мови як іноземної повною мірою. Однак викладач повинен враховувати і психологічні риси темпераменту, і особистісні типи комунікативної поведінки студентів під час планування та організації заняття.

При організації взаємодії студентів на занятті досить важливими є такі риси темпераменту: сензитивність, темп психічних реакцій, активність, емоційність, інтраверсивність або екстраверсивність.

Сензитивність – психологічна риса темпераменту, інтенсивність якої визначається мінімальною силою збудника, необхідного для зворотної емоційної реакції. Урахування цієї характеристики дозволяє викладачеві адекватно і дозовано розподіляти емоційне навантаження на студентів під час організації комунікативних ситуацій спілкування.

Активність – психологічна риса темпераменту, яка визначає динаміку діяльності людини і обсяг психологічних навантажень, оптимальних для кожної.

Темп психологічних реакцій звичайно проявляється у швидкості засвоювання і обробки інформації.

Емоційність проявляється у силі, глибині і швидкості розсортування емоційних реакцій.

Направленість психічної діяльності на оточення притаманна екстраверту, на себе – інтроверту. Екстраверт легко адаптується у будь-яких ситуаціях спілкування, інтроверт надає перевагу духовному зв'язку людей, тому звичайно він заглиблений у свої думки і переживання. Тактика викладача по відношенню до даних типів у студентському колективі повинна відрізнятися. Екстраверта інколи доводиться стримувати від зайвого бажання постійно виражати себе у спілкуванні. До інтроверта слід проявляти делікатність, а педагогічна вимога викладача має більше нагадувати прохання.

Саме такий вдумливий підхід, урахування розглянутих умов і можливостей дозволить викладачеві мінімізувати витрати енергії та знизити емоційні навантаження під час організації іншомовного спілкування в навчально-мовленнєвому колективі групи під час вивчення української мови як іноземної.

У процесі навчання українській мові як іноземній очевидна провідна роль особистості викладача на всіх етапах навчання. Викладач включає кожного

студента групи в емоційно-позитивне спілкування, яке характеризується підвищеною увагою і доброзичливістю.

Комфортний психологічний мікроклімат досягається завдяки професіоналізму, педагогічній майстерності, артистизму викладача.

У процесі навчання слід дотримуватись певних співвідношень прямих і непрямих цілей. Навчально-виховна мета викладача звичайно не є прямою метою студентів. Для студентів вона або залишається неусвідомленою, або відкривається пізніше. Студенти мають власні мотиви діяльності, інтереси, потреби і пряму мету, яку ставить перед ними викладач.

Для викладача важливо також уміння активно впливати на емоційну атмосферу заняття, що обумовлено змістом запропонованих аудиторії ситуацій спілкування.

Викладач досягає високого рівня ефективності впливу на особистість студента, залучаючи до цього інших членів групи як членів одного колективу. Правильно побудоване педагогічне спілкування створить умови для усвідомлення студентами мотивів і творчого характеру навчальної діяльності, формування особистості студента, забезпечує комфортний емоційний клімат навчання, сприяє знищенню психологічних і комунікативних бар'єрів, дозволяє викладачеві оптимально реалізувати власні особистісні якості.

Соціально-психологічні фактори і механізми впливу, які використовуються викладачем при організації педагогічного спілкування, створюють умови, що стимулюють роботу процесів пам'яті, мислення, уваги, творчості; сприяють залученню в роботу кожного студента, підвищують статус кожного члена групи.

Активна участь у роботі кожного студента може відбуватись лише за здатності і потреби викладача спілкуватись, налагоджувати контакти з людьми, керувати комунікацією без створення ситуацій емоційної напруги.

Колективні форми співробітництва здійснюють вплив не тільки на студентів, але і на самого викладача: підвищують його відкритість, контактність, знімають зайву напругу у спілкуванні.

Міжособистісна взаємодія і спілкування на заняттях будується на підставі встановлення рівноправних, неформальних, емоційно насичених позитивних стосунків між усіма учасниками навчального процесу. При методично обґрунтованому поєднанні індивідуальних і групових форм роботи група стає активним суб'єктом навчального процесу.

Використовуючи можливості групового рішення, групової точки зору, групової думки, викладач може зробити навчальний процес більш інтенсивним, більш результативним. Між членами групи у процесі навчання створюється складна система міжособистісних стосунків, у яку включається і сам викладач.

Період навчання у вищій школі можна вважати сенситивним періодом розвитку само актуалізації студентів, становлення мовної особистості у процесі загальнонаукової і професійної підготовки. Відповідно, організація навчального процесу з іноземної мови (української як іноземної – зокрема) відбувається не тільки з позицій логіки і системності предмету засвоєння, тобто безпосередньо мови, але і з точки зору особистості студента, його суб'єктивного внутрішнього стану, його індивідуальної програми засвоєння іноземної для нього мови. Саме тому у сучасних концепціях все більш послідовним стає комунікативно-дієвий підхід до навчання мовам у вищих навчальних закладах, усе помітнішою стає орієнтація на формування комунікативної компетенції.

Таким чином, вдумливий підхід, урахування розглянутих умов навчання, індивідуальних і особистісних особливостей кожного студента дозволить викладачеві мінімізувати витрати енергії і знизить емоційні навантаження під час організації іншомовного спілкування в навчально-мовленнєвому колективі групи. За умов створеного викладачем неформального плану спілкування у групі створюється складна система міжособистісних стосунків, у яких викладач виступає як лідер, що користується найбільшим неформальним авторитетом.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.- Київ: Ленвіт, 2003. 136 с.
2. Паламар Л.М. Лінгводидактичні основи формування україномовної особистості.- Київ: НПЦ, 2000. 214 с.
3. Тищенко О. Модель курсу «Мова професійного спілкування». *Дивослово*.2013. № 9. С.56-59.